

...és beszéld el fiaidnak...

Talán a budapesti zsidóságról kulturális antropológiai igénnyel készített fotósorozat lett Féner legsikeresebb alkotása. Legtöbbször ezt a sorozatot hívták külföldre, ezekből a fényképekből lett album, a magyaron kívül még angol és német nyelven, amely a fotográfiai könyvek közül vezette a könyvesboltok eladási listáját. A közönségsiker mellett szakmai szempontból is ezt a munkát tekinthetjük – a *Tartalékcsoport* képsor elkészítése után – a legjelentősebbnek Féner addigi életművében, de még a második világháború után könyv formájában megjelent fotográfiai teljesítményekhez mérten is.

1978-ban Féner elhatározta, hogy lefényképezi gyerekkorának helyszíneit. Az akkor negyvenéves fotóriporter azonban nem találta a megfelelő eszközöket ehhez a személyes hangvételt igénylő munkához, talán nem érett még meg rá. (Csak jóval később sikerült ezt a tervét megvalósítani, 2007-ben, *Fény/törések* című anyagával.) Ekkor, a hetvenes évek végén még egy másik utat választott; szocio-fotográfiai módszereket alkalmazó anyagában azt a közeget mutatta be, amiben nevelkedett, melyet a sors- és kulturális közösség tart egybe.

A három évig tartó munka során legfőképpen arra volt kíváncsi, hogy miként működhet egy emberi közösség, milyen összetartó erők jelennek meg egy adott csoporton belül. Mivel a „szocialista” Magyarországon az 1970-es években ilyen értékekre, úgy érezte, nem lelhetett másutt, csak az egyházakon belül, olyan közösséget választott, amelyet maga is jól ismert.

A szigorú rítusrendet bemutató fotóriport egyben a zsidó vallásban jelen lévő szabad, határok nélküli gondolkodást is megjeleníti; nemcsak hűen tükrözi és veszi számba tehát a szakrális szokásokat, de egyfajta példát is mutat az akkori közállapotok dacára identitásuk megőrzésére vállalkozó zsidó közösségekben fellelhető kohézióra.

A 104 képes sorozat törekvése, hogy az élet minden jeles pillanatát, minden fontos ünnep szokásvilágát, a napi élet kereteit a lehetőségekhez mérten hiánytalanul megmutassa.

A sorozathoz tartozó kiállítás a Néprajzi Múzeumban nyílt meg 1983. április 19-én, politikai intrikák keresztjében. A pártközpont képviselője közölte Fénerrel és a Néprajzi Múzeum akkori főigazgatójával, Hoffmann Tamással (1931–2007), hogy Aczél György (1917–1991) szeretné, ha a kiállítás nem nyílna meg, mert egy arab országból érkező delegáció látogatja meg hazánkat ebben az időszakban, és

diplomáciailag hátrányos lenne a kiállítás ténye a tárgyalások során. A kiállítási meghívókat azonban már postázta a múzeum, és végül a párton belül is sikerült néhány embernek meggyőznie Aczélt, hogy változtassa meg véleményét, így a kiállítás megnyílt.

Féner Tamás életrajz

Fotóriporter, EFIAP (1971) címmel kitüntetett, Balázs Béla-díjas (1973), érdemes (1984) és kiváló művész (2005), aki 1997-ben megkapta a Budapest Emlékérmét, illetve 2010-ben a Kossuth-díjat. Az 1970 és 1990 közötti magyar fotográfiai közélet egyik meghatározó személyisége, tagja volt a Magyar Újságírók Országos Szövetsége fotóriporter szakosztálya vezetőségének és tagja a Magyar Fotóművészek Szövetségének (1966-tól). 1978–1986 között a Magyar Fotóművészek Szövetségének főtitkára, a Fiatalok Fotóművészeti Stúdiójának egyik alapítója és első vezetője. Számos jelentős sajtóorgánumnak dolgozott, mint fotóriporter és képszerkesztő: 1957–1986 között a *Film Színház Muzsika* fotográfusa, majd képszerkesztője és művészeti szerkesztője, 1986–1990 között a *Képes 7* főszerkesztő-helyettese. Szakmai pályafutásának elismerését bizonyítja, hogy húsz évig volt hazánk legrangosabb fotográfiai szaklapjának, a *Fotóművészet*nek a főszerkesztője. Oktatási tevékenysége is jelentős: 1979-től több éven át tanított a MÚOSZ Újságíró Iskolájában, 1992-től oktatott az ELTE kulturális antropológia, valamint ma is a média és néprajz szakán, és tanított a Moholy-Nagy Egyetem Továbbképző Intézetében is. Jelenleg, nyugdíjasként, az MTI képszerkesztője.

Féner Tamás 1938. november 17-én született Budapesten, Féner Márton Jenő kereskedő és Rehberger Ilona gyermekeként. Gyermekkorában egybeesett a második világháborúval, zsidó származása miatt már gyerekként megtapasztalta a kirekesztést. Féner sokat járt anyai nagyszüleihez: a Rehberger családnak – Komáromból való felköltözésük után – a Holló utcában volt egy papírhulladék - pincéje, s a kisunoka számolatlanul hordhatta haza a szemébe vetett könyveket. Különösen az Uránia köteteit szerette. A könyvek aztán jórészt a fürdőszoba kályhában végezték.

Apai nagyszülei Erdélyből származtak. Apjának hat testvére volt. Volt, aki elesett az első világháborúban (Jakab), volt, aki Amerikába emigrált (Józsi), volt, aki Izraelbe ment 1956-ban (Sanyi), és volt, aki Nagyváradon maradt (Ármin). Az apa, Jenő és a

húga, Rózsi a századelőn Pestre költöztek a mamával. Közvetlenül a második világháború előtt a Király utca 82-ben laktak, polgári jólétben: Féner apjának a lakástól egy sarokra, a Hegedüs Sándor utcában üzlete volt. Innen 1944-ben a Király utca 35-be kellett átköltözniük, egy csillagos házba, majd onnan a gettóba hurcolták őket, a Rumbach utca 5. szám alá.

Elemi iskoláit a Wesselényi utcai zsidó iskolában kezdte, majd az egyházi iskolák államosítása után, a Kazinczy utcai általános iskolában fejezte be. Az általános iskolában a legnagyobb hatást magyartanára, „Pánczél tanár úr”, a Madách Gimnáziumban a legendás dr. Bada Gyula gyakorolta rá. Egész életében fontos helyszíne lesz a könyvtár, már 1946-tól olvasója dr. Langer Norbertné Andrassy úti magánkönyvtárának.

A fényképezéssel általános iskolai évei alatt ismerkedett meg, amikor tizenkét éves korában édesapjától kapott egy Voigtländer Brillant típusú fényképezőgépet. A gimnáziumi évek alatt már fényképezett, autodidakta módon, szakkönyvekből sajátította el az alapvető technikai fogásokat, mégsem volt – ahogy Féner fogalmazott – „lelkes amatőr”. Ebben az időszakban vett részt a Bada Gyula által szervezett színjátszó körben is, és bár nem volt jelentős színpadi szerepe, játszott az Ember tragédiájában, az Antigonében. Később már csak fényképezte az előadásokat.

A gimnáziumi színjátszás és fotográfálás eredményeként jelent meg pár képe a *Szabad Ifjúság* című lapban. Itt ismerkedett meg Bass Tiborral (1909–1973), aki a hetilap fotórovatának vezetője volt, és a Kassák Lajos-féle Munka-kör egyik fotográfusa.

1956-ban, tizennyolc éves gimnazistaként osztálytársával, Horváth Jánossal felvételeket készített a forradalmi eseményekről október 25. és november 2. között. Ekkor már egy Foth- flex típusú 6 x 6-os kétaknás fényképezőgépet használt. Elmondása szerint úgy élte meg az eseményeket, mint kisgyerekként a gettóban töltött heteket: különös cserkészkalandként. Ekkor társbérletben lakott többek közt a Postás Művelődési Ház igazgatójával, aki megkérte, hogy némi anyagi juttatásért segítsen barátaival megmaradt ingóságok elszállításában azoknak a postásoknak, akiket a szétlőtt lakásuk helyett ideiglenesen a művelődési házban szállásoltak el. A szállítási munkáknak sajnálatos véget vetett egy zongora harmadik emeletről való leejtése... Viszont a negatívokat, amelyeket a forradalmi események alatt az utcán készített, a művelődési ház amatőr fotólaborjában tudta előhívni és nagyítani. Ezek voltak Féner

Tamás első nagyítási próbálkozásai. A negatívok sajnos elvesztek a laborban, de a felvételek közül egy tucat fennmaradt.

A „mozgalomban” már gimnazistaként részt vett, s 1957-ben társaival megalapította a Mező Imre KISZ-alapszervezetet. Később a kerületi úttörő elnökségben az „ifivezetőkért” felelt.

Érettségi után nem vették fel az egyetemre, így egy rövid, a Pest Megyei Hírlapnál töltött epizód után Bass Tibor segítségével a *Film Színház Muzsikához* került gyakornoknak. Akkoriban Kotnyek Antal (1921–1990) volt ott a vezető fotóriporter, aki egészen 1983-ig a szerkesztőség munkatársa maradt. A lapnál Fénernek lehetősége nyílt arra, hogy a filmgyárban, színházakban, képzőművészek műtermeiben fényképezzen. Első kiállítása is ebben a témában nyílt 1969-ben a Fészek Klubban.

A hatvanas évek elején fokozatosan elhagyta a színpadi jelenetek beállított fotografálását, és Várkonyi, vagy Escher nyomán, inkább távolabbról, teleobjektívvel fényképezett a próbák, előadások közben. Képeinek legtöbbje nem a híres emberek nyilvánosságának szánt pózait mutatja; a művészi alkotáson gondolkodó, töprengő, az erejüket koncentráló alkotóművészek munkafotói ezek.

Féner figyelme ebben az időszakban egyre inkább a balett felé fordult. Nagy szerepe volt ebben annak, hogy baráti társaságába fogadta a Pécsi Balettet alapító Eck Imre (1930–) és az Operaház balett igazgatója, Lőrinc György (1917–1996).

Ennek a művészi korszaknak a csúcsa az 1972-ben megnyitott Múcsarnok-beli kiállítása volt. Az egyik itt szereplő kép keletkezéséről, mely Handel Edit balett-táncost ábrázolja, Féner Tamás így vall visszaemlékezésében: „...ült egy széken a próba után, tekintetéből, lényéből látszott, hogy teljesen végére jutott fizikai és szellemi teljesítőképességének. Úgy érzem, ennél drámaiabb, bensőségesebb, szebb pillanatot a színház nem tud nyújtani. Ez a kép határhő volt számomra...”

Hogy gyakornok státusából előléptessék, elvégezte a Magyar Újságíró Szövetség Újságíró Iskolájának fotós szakát. Művészettörténet-tanára, Végvári Lajos, aki a Képzőművészeti Főiskola professzora volt, az iskola elvégzése után lehetővé tette számára, hogy rendkívüli levelező hallgatóként három évig látogassa a főiskola általa előírt elméleti óráit. Végvári több fotográfussal szövetkezve megszervezte a Nadar csoportot, ahol a fotográfia és a művészetek iránt érdeklődő tehetséges fiatalokat fogta össze, és később meghívta őt is. A stúdió tagjai voltak Bíró Klári, Hemző Károly, Korniss Péter, Módos Gábor, Schwanner Endre, Wesszellits Jenő, Kovács

Tamás, Fejér István. A havonkénti találkozások alkalmával szellemi műhely kovácsolódott, és életre szóló barátságok születtek. Nyári fotótáborokat is rendeztek Oroszlányban és Siklóson. (A csoport retrospektív kiállítását 1986-ban mutatta be az Ernst Múzeum.)

A *Film Színház Muzsikánál* eltöltött évek előrehaladtával Féner munkásságában háttérbe szorult a színházi előadások fényképezése. Saját elmondása szerint az utolsó tizenöt évben már nemigen érdekelte az előadás, ami már készen volt, annál inkább a próba, a színházi műhelyben zajló munka. Ez az alkotói hozzáállás már átmenetet alkot a későbbi szociofotók készítése felé. Erősen foglalkoztatta emellett a képzőművészet. Fényképeit, ha tanácsra volt szüksége, nem fotográfusoknak, hanem más területen alkotó művészeknek mutatta meg. Míg műveit korábban a szociográfiai megközelítés, a közvetlen társadalmi hatás lehetőségeinek keresése jellemezte, később egy oldottabb, a képi megvalósításra inkább ügyelő fotográfia született kezei között. Ismerősei, barátai közül leginkább talán Bálint Endre, Schaár Erzsébet és Gyarmathy Tihamér segítette tanácsaival, sokszor művészi példaadásával. Bálintot az 1960-as évek eleje óta fényképezte; 1962-ben készült a Féner-életmű egyetlen, szolarizációs technikával készült, műtárgynak tekinthető felvétele, mely Bálint Endre akkori szentendrei nyári műtermének udvarán készült. Gyarmathy Tihamérral szintén a hatvanas évek legelején került kapcsolatba: Féner segített neki a laborban elkészíteni azokat a fotogramokat, amelyek mára a korszakot fotótörténetileg feltárni vágyó elemzők számára megkerülhetetlen alkotások. Bálintot Szentendrén, Vajda Lajos padlás-műtermének romjai között fényképezte, Gyarmathyt pedig a Damjanich utca 47. szám alatti lakásán, ahol a műterme is volt.

Ahogy Féner már fiatalon bekapcsolódott az úttörőmozgalomba, úgy vállalt tisztséget a fotográfiai szervezésekben is. 1966-tól kezdődően a Magyar Újságírók Országos Szövetsége (MÚOSZ) Fotóriporter Szakosztályának vezetőségi tagja, és az akkor legrangosabb magyar fotográfiai szerveződésnek, a Magyar Fotóművészek Szövetségének (MFSZ) is tagja lesz .

A fotográfiában betöltött szervezői tevékenységének és a fényképek iránti elméleti érdeklődésének köszönhetően 1970-től a *Fotóművészet* szerkesztőbizottságának tagja, majd, váltva az ezen a poszton tevékenykedő Rozgonyi Ivánt, vezetője lett. Több mint 20 éven át tartó lapszerkesztői tevékenységének hozadéka volt a magyar fotográfiai gondolkodásban bekövetkezett változás, amelynek köszönhetően addig előtérbe nem került tudományágakra is jutott figyelem. A lap hasábjain az idő tájt jelenhettek meg a

szemiotikai és a strukturalista megközelítés lehetőségeit bemutató tanulmányok, és teret nyertek a mind a műre, mind az alkotóra irányuló szociológiai írások. Mód nyílt a külföldi fotó bemutatására is. Külön jelentőséggel bírtak a lapban megjelenő tanulmányismertetések: szerzőikről a *Fotóművészetben* olvasható a közönség először.

Féner 1990-ben távozott a lap éléről, ennek háttérében személyi ellentétek mellett pénzügyi problémák álltak, amelyek orvoslására Féner nem kapott lehetőséget. Távozását 1990 augusztusában véglegesítették: „Kedves Barátunk! Az Elnökség ez év augusztus 2-i ülésén véglegesítette korábbi döntését, amellyel Tímár Pétert, a Szövetség főtítkárát nevezte ki a Fotóművészet c. lap főszerkesztőjévé. Ezért most vált időszerűvé, hogy válaszoljak a lemondásodat bejelentő 1990. április 6-i leveledre. Megjegyzem, a szerkesztőség minden munkatársának Általad bejelentett felmentését nem vehettük figyelembe, mert közvetlenül az Elnökségtől csak Te kaptál megbízatást. Az Elnökség őszinte sajnálatát fejezi ki a dolgok alakulása miatt, s ezúton köszöni a lap élén több mint két évtizeden át végzett munkádat és a további fotóművészeti tevékenységedhez, alkotó munkádhoz minden jót kíván. Reméli, hogy a lap éléről történt váratlan távozásod nem jelenti a közösségi élettől való visszavonulásodat is és ebben a különösen nehéz helyzetben, a közgyűlésen elfogadott közös célok megvalósításában a Te segítő közreműködésedre is számíthat. Budapest, 1990. augusztus 30. Baráti üdvözléssel: Katona István elnök.”

Az 1972-es műcsarnoki kiállítás anyagára támaszkodva 1973-ban a Magyar Televízió egy negyvenöt perces portréfilmet készített róla, *Az a bizonyos pillanat* címmel, melynek rendezője Schiffer Pál, operátőre Andor Tamás volt. A rákövetkező évben maga Féner készített egy animációs dokumentumfilmet is, melynek ő volt a rendezője és az operátőre is. A film egy addig nem gyakran alkalmazott fotó-animációs eljárással (amely a filmre vett fotót az igazi mozgóképpel keverte) mutatta be a bányászok életét [*Bányászfilm (Sichta)*].

A Magyar Fotóművészek Szövetsége egyik vezetőjeként megszervezte – a Szövetség keretein belül – a Fiatalok Fotóművészeti Stúdióját (FFS), mely mindmáig az ifjú fotóművészek egyik kedvelt szerveződési formája. Az FFS jelentőségét akkor érthetjük meg, ha tisztában vagyunk az 1970-es évek eleji fotóoktatás általános helyzetével. A Stúdió megalakulása előtt a fiatal fotográfusok számára a szakmai fejlődésnek csak szűkös perspektívája bontakozott ki. A felsőoktatási intézményekben nem nyílt mód arra, hogy hallgatók megismerkedhessenek a fényképezéssel, mint a

vizuális művészet egyik ágával. Ezt a „szellemi vákuumot” töltötte ki 1976-tól az FFS, melynek szakmai törekvései nem voltak előzmény nélküliek. Féner Tamás és Herskó János filmrendező már ezt megelőzően előrehaladott tárgyalásokat folytatott a Filmművészeti Főiskola vezetésével egy esetleges fotóművészeti szak létrehozásáról. Ez, Herskó emigrálásával, megghiúsult. A fotográfia főiskolai szintű képzésének formáját azonban Féner továbbra is célként fogalmazta meg. Közreműködésével jött létre később az Iparművészeti Főiskolán, majd a Kaposvári Egyetemen a felsőfokú képzés.

Közösségi szervezőmunkájának eredményeképpen 1978-ban (Zinner Erzsébet halála után) az MFSZ főtitkára lett. A Magyar Fotóművészek Szövetségének főtitkáráként a fotográfiai szakmai értelmiség megteremtésén fáradozott, fotószakírói ösztöndíj alapítására vette rá a Szövetség elnökségét, amelynek révén jelentékeny alkotók kaptak kutatási lehetőséget (így például Beke László, Bán András, Tagai Imre, E. Csorba Csilla, S. Nagy Katalin, Szilágyi Gábor); továbbá kidolgozta a Szövetség által finanszírozott kiállításokból azt a vándorkiállítás-programot, amely akkoriban nagyon sok helyen szinte az egyetlen lehetőséget jelentette a művészi fotográfiával való találkozásra.

1983-ban a Főfotó kezdeményezésére a Szövetség közreműködésével életre hívták a Fotogalériát, mely a Váci utcában kapott helyet azzal a céllal, hogy főként az MFSZ tagjainak kiállításai által, a fotográfia, mint műtárgy meghatározásával megteremtse az érdeklődést a fotó, mint kereskedelmi műtárgy iránt. A műtárgyközvetítői szerepet a magyar fotókultúrában a többi évtizedekkel megelőzve felvállaló galéria, amelynek létrejötté elsősorban a Főfotó akkori igazgatójának, Erdélyi László Attilának – és munkatársának, Bánó Endrénének – az érdeme, a kezdeti sikerek után úttörő szerepe dacára áldozatául esett a Kupa Mihály-féle adórendszer bevezetésének, majd a Főfotó vállalat privatizációjának.

Féner szakmai pályafutásának első gyökeres fordulata a rendszerváltás előtti korszakban 1986-ban következett be, mikor a *Film Színház Muzsikától* megválva elvállalta a *Képes 7* főszerkesztő-helyettesi posztját. Az akkori lapstruktúrában a lap már látványát tekintve is újszerű és mai szemmel nézve is modern szerkesztési elveket követő orgánus volt. Kilépve a több évtizedes rutinból, színházi, filmes körökből Féner új kihívással találta magát szemben: egy modern, európai képes magazint kellett létrehoznia a hazai viszonyok között. Már a lap indulásakor ennek szellemében gyűjtötte maga köré munkatársait, akik között nem csak akkor már

ismert kollégákkal találkozhattunk, hanem olyan fotóriporterekkel, akik közül mára többen a magyar fotóművészet megkerülhetetlen alkotóivá váltak.

A politikai rendszerváltás folyamata az 1990-es évek legelején nem okozott Féner számára szakmai háttérbeszorulást. 1991-től a *Népszava* képszerkesztőjeként dolgozott, a napilap akkori légköre azonban – legalábbis számára – nem volt elfogadható, így hamar távozott a szerkesztőségből. Szerencséjére azonban éppen a felmondását követő időszakban lapalapítási konjunktúra következett be, és Féner számára ismét több hetilap, magazin jelentette a megélhetést. 1997-ig szabadúszó képszerkesztőként, fotográfusként dolgozott tovább. Azután öt évet töltött el a *Népszabadság Magazin* képszerkesztőjeként. Sok városképet készített ebben az időben. Budapest, Róma, Berlin látványát próbálta meg értelmezni a maga és nézői számára. Ezt a fajta munkát – akár hétvégén is – igazi örömfényképészetként lehetett művelni. Többévi kihagyás után folytatta portrészorozatát is híres vagy számára fontos emberekről. Újra csak a társadalom figyelmét kívánta felhívni megoldatlan kérdésekre a *Büntetés* című fotósorozatában.

A tapasztalatok átadásának igénye, a *furror pedagogicus* Féner életében már a Fiatalok Fotóművészeti Stúdiója során nyilvánvalóvá vált. Az Iparművészeti Főiskolán induló fotográfusképzésben viszont nem vállalt feladatot, mert olyan feladatra akarták rábírní, amire, megítélése szerint, nem volt alkalmas. Az első egyetemi szak, ahol Féner oktathatott, az Eötvös Loránd Tudományegyetem kulturális antropológia szaka volt (1992-től 2008-ig), de később meghívták a néprajzi szakra és a Művészetelméleti és Médiakutatási Intézet média szakára is. Futólag szerepelt a Kaposvári Egyetem fotóriporter és képszerkesztő szakán, a Moholy-Nagy Egyetem Továbbképző Intézetében pedig háromévenként vezetett kurzust.

Lássuk végezetül még egyszer számokban kifejezve, mi fért bele a „féneri” életműbe: huszonöt fotósorozat, melyek közül több sok évig készült, oktatás négy egyetemen, képszerkesztés majd egy tucat sajtóorgánumban, a fotográfiai közélet harminc éven át tartó szervezése – életműve mégis elsősorban a fényképein keresztül válik a magyar fotótörténet megkerülhetetlen részévé.

Kitüntetései:

1971: EFIAP-díj

1973: Balázs Béla-díj

1975: SZOT-díj

1984: Érdemes Művész

1997: Budapestért Emlékérem

1998: Magyar Köztársasági Érdemrend tisztii keresztje, Magyar Zsidó Kultúráért Díj

2005: Kiváló Művész

2005: Príma Díj

2007: Scheiber Sándor-díj

2008: Hazám Díj

2010: Kossuth díj

Új kiállítási anyagok bemutatói:

Fészek klub, 1969

Műcsarnok, 1972. február

Miskolci Galéria, 1974. október 4–20.

Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, 1976. január 9. – március 20.

1400°, Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, 1978. február 17. – március 19.

Tükörrepülés, Műcsarnok, 1980. november 4–30.

...és beszéld el fiadnak... Féner Tamás fotókiállítása a magyarországi zsidók életéről, Néprajzi Múzeum, 1983. április 19. – augusztus 15.

...ez volt a gyár, Magyar Munkásmozgalmi Múzeum, 1986. október 31. – november 30.

S.P.Q.R., Magyar Nemzeti Galéria, 1988. november 15. – december 15.

Hortobágy, Fotóművészeti Galéria, 1988.

Táj/fény/kép, Legújabbkori Történelmi Múzeum, 1994.

Budapest, Budapesti Történelmi Múzeum 1996. november 21. – 1997. január 14.

Rokonaim, barátaim, üzletfeleim, Magyar Fotográfusok Háza, 2001. június 5. – július 11.

Büntetés, Budapest Galéria Kiállítóháza, 2006. február 23. – március 19.

Fény/törések, Magyar Zsidó Múzeum, 2007. október 30. – 2008. január 6.

Potpourri, Magyar Fotográfusok Háza, 2009. január 15. – március 15.

Fontosabb külföldi kiállítások:

1972 Varsó; 1979 Berlin; 1982 Havanna; 1983 Belgrád; 1984 Amszterdam, Párizs;

1985 Milánó, Kaunas; 1986 Heidenheim; 1987 Bitterfeld, Bredford; 1988 Nyugat-

Berlin; 1990 Berlin, Szófia, Prága; 1991 Washington; 1993 Tel Aviv; 1998 Stuttgart; 1994 New York; 2001 Stuttgart; 2009 Varsó.

Könyvek:

Köszeg. Corvina Kiadó, Budapest, 1976.

Hétköznap. Corvina Kiadó, Budapest, 1979.

...és beszéld el fiadnak... Corvina Kiadó, Budapest, 1984.; német nyelvű verzió: *Jüdisches Leben – Jüdischer Brauch*; angol nyelvű verzió: *...and you shall tell your son...*

Fények által homályosan. Mécs László Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 1993.

Más/kép/más. Budapest Galéria, Budapest, 1998.

Az idő, a tér, a forma. Interart Stúdió Kft., Budapest, 2001.

Arcmás. Interart Stúdió Kft., Budapest, 2003.

Féner. Magyar Fotográfiai Múzeum, Kecskemét, 2009.

(részletek a Magyar Fotográfiai Múzeum kiadásában 2009-ben megjelent *FÉNER* című albumból)